

Хайдегер и Маркс за технология на отчуждението

Д.Варзоновцев

Подетата от Маркс тема за отчуждението още в ранните му философски ръкописи в Капитала получава следното развитие „Едрата промишленост разкъса булото, което е скривало от хората техния собствен обществен производствен процес и е превръщало различните стихийно обособили се отрасли на производството в загадки един за друг и дори за посветения във всеки отделен отрасъл. **Нейният принцип — сама по себе си и на първо време, без да държи каквато и да било сметка за човешката ръка, да разлага всеки производствен процес на съставните му елементи, създаде напълно модерната наука технология.** Пъстрите, наглед несвързани и вкостенели форми на обществения производствен процес са се разпаднали на съзнателно планомерни и — съобразно с желанието полезен ефект — систематично обособени приложения на природознанието. Технологията откри също така и малкото големи основни форми на движението, в които въпреки всичкото разнообразие на употребяваните инструменти по необходимост протича всяка производителна дейност на човешкото тяло — също както механиката въпреки най-голямата сложност на машината не се заблуждава относно това, че всички те са постоянно повторение на простите механически сили. Съвременната промишленост никога не разглежда и не третира заварената форма на даден производствен процес като окончателна. Затова нейната техническа основа е революционна, докато тази на всички по-раншни начини на производство е била по същество консервативна. Същевременно...премахва всяко спокойствие, стабилност и сигурност в жизненото положение на работника, постоянно го заплашва да изтръгне от ръцете му заедно със средството на труда и средствата му за живот и заедно с неговата частична функция да направи излишен самия него; как това противоречие свирепствува в непрекъснатите хекатомби на работническата класа, в най-

безмерното прахосване на работните сили и в извършваните от обществената анархия опустошения..”*

За Хайдегер, „Новото време е ново не защото, е близко до нас във времето, а защото, за да се утвърди, то е длъжно винаги да третира себе си като „ново“ -пише Хайдегер ...Картината на света не се превръща от предишната средновековна в нова, но самото обстоятелство, че светът изобщо става картина, характеризира съществуването на Ново време. ...Новостта на това явление е в това, че човекът... завладява това положение като изградено от него самия и преднамерено го задържа, заемайки го веднъж, осигурява го за себе си като база за максималното развитие на своята човечност. Само тогава изобщо възниква такова нещо като положението на човека. Начинът, по който човекът би трябвало да се поставя по отношение на предметяваното също, той слага в зависимост от самия себе си. Започва онзи вид човешко съществуване, който завладява цялата сфера на човешките способности в качеството на пространство, вътре в което се набелязва и произвежда овладяването на същото като цяло. Времето, определящо се от това събитие, е ново не само при ретроспективния подход в сравнение с предходното, но и самото себе си нарочно полага като ново“.**

„ Тук Хайдегер заема противоположна позиция Но предупреждава, че техниката може да попречи на човека в тази перспектива. „Ние поставяме въпроса за *техниката* пише Хайдегер във „Вопрос о технике” като по този начин бихме могли да подготвим възможността за свободно отношение към нея Свободно , обаче, то ще бъде ако отвори нашето битие за същността на техниката.”***

Но техниката не е същото като същността на техниката. Тук следва класическа реалистическа интерпретация - всяко дърво не е дървото, което би могло да бъде срещнато сред другите дървета” Ето защо ние изобщо не можем да разберем що е техниката ако просто боравим, работим с нея. В

тези случаи ние все още сме робски приковани към техниката... Но в самия този лош плен ние се оказваме, когато виждаме в нея нещо неутрално. Тази представа, особено популярна, ни прави съвършено слепи към нейната същност. „Нещо повече, продължава Хайдегер, страшната правилност на това инструментално определение е такава, че тя е годна и за съвременната техника. В това се крие желанието съвременната техника да бъде ползвана, овладявана като средство. И този стремеж става все по-настойчив, колкото е по-голяма опасността тя да му се изплъзне.”

Но какво се крие зад тази неоспорима и хлъзгава инструменталност на техниката. Отговорът на Хайдегер е ..там, където се преследват целите –се прилагат средствата, където господства инструменталното, там управлява каузалното.

За съжаление трябва до подмина, иначе съществените форми на причинност. Важното според Хайдегер е, че зад всички тях стои „скритост”. Но защо въпроса за техниката ни отвежда към скритост? Защото зад разкриването на скритостта стои всяко про-из-ведение. И ето тук ни се открива отчуждаващо-странна перспектива.

Техниката е вид разкриване на скритост. Същността на техниката се намира в областта, където има място откриването и неговата откритост, където се сбъдна „алетейя”, истина.

Тук Хайдегер споменава като мнение и акцента у Маркс, който също смята че съвременната техниката се осланя върху точните науки на Новото време. Но може според Хайдегер да бъде представено и обратното – съвременната физика като ползва експеримента зависи от приборите и прогреса на машиностроението. Това е верна констатация, но остава гола историография на факта, която нищо не ни говори каква е основата на това съотношение. Решаващият въпрос ще остава: „в какво е същността на съвременната техника, ако тя постигна нивото да бъде прилагано към нея точното естествознание?”

Царящото в съвременната техника разкриване на скритостта е производството, което поставя пред природата изискването тя да стане доставчик на енергията, която би могла да бъде добита и използвана.

Тук се крие и фундаменталната разлика между „старата” и „новата, съвременната техника”****

Хайдегер сравнява отношението към земята-природата на селянина и на въгледобиването. Земните недра излизат днес от скритостта в качество на кариера за отворено добиване. Различно изглежда полето, което някога е било обработвано от селянина, когато да се обработва е значило и грижа, обгрижване. Трудът на селянина не е експлоатация на полето. Но днес обработката на полето също може да бъде включено в съвсем иначе устроеното земеделие, поставящо на служба природата. Обработването на полето днес е механизирано хранително производство. Въздухът е основа за добив на азота, земните недра – на руда, рудата, например – на уран , а уранът – на ядрената енергия, която пък може да бъде използвана както за разрушение , така и за мирни цели. Това положение на природата Хайдегер назовава „състояние-в-наличност” То вече не ни противостои като предмет. Например, стоящият в готовност за полет самолет не е предмет сам за себе си. Във всеки детайл той трябва да предоставя възможност за полет-готовност за полет. Т.е. да доставя на човека способност, с която той не разполага „по природа”.

Техниката именно доставя на човека неща, които извлича от природата. Но точно това доставяне подлага човека на риск не само по отношение на самия себе си, но и на целия свят, защото възлага на него мисията да разкрие тайнството. Там, където добиващото, доставащото господства то изгонва всякаква друга възможност за разкриване на скритото. Където управлява добивът като основа на всяко разкриване на скритостта ляга печата на управлението, организацията и осигуряването, състоящи се-в-наличност. Чрез доставящото производство се покрива и самото

разкриване на потайността. Добиващото производство не е осъществяващото се производство. Съществува на техниката е точно в това да се противопостави на разкриване на скритото като осъществяване.

Тук отчуждението е и риск, и опасност това така и да остане доставящо производство и всичко да се представи в голото наличие ..като стока в хипермаркет.

Хайдегер вижда, че човешкото действие никога не може да се противопостави на това. Човешките усилия никога няма да могат да предотвратят тази опасност. Но в силите на човешката мисъл е да помисли за това, че всичко спасително трябва да бъде висша, но заедно с това и сродна същност с подложените на опасност.

Тогава може да бъде разкрита и нещо повече изначално осъществено разкритие на тайната, способно да покаже първата светлина на спасителното сред опасността, която в техническата епоха по-скоро все още се спотайва, отколкото се разкрива.

Докато за Маркс отчуждаващата технология на машинното производство оставя работника обезличено и потиснато същество, за Хайдегер машинната индустрия отчуждава не само работника, но и човека като такъв от самата възможност да познава истината на своето битие, да разкрива опасността от доставяното от едрата промишленост и съвременната техника „състояние на–наличност” в цялото му предметно множество, където предметите не са вещи сами по себе си, а доставяните задължения на човека да се включва в процес на тяхното възпроизводство.

Това, което е човек се оказва предварително хванато, при това толкова решително, че само по силата на своята хванатост той може да бъде човек.

Та когато се говори за техниката като добиваща интенция на производството има риск и опасност то да подмени същинското разкриване на скритото, защото не е човешка дейност, а само

инструментално и само антропологическо определение и по принцип е несъстоятелно. *****

Властта на добива праща човека на един или друг път на разкриването на скритото, който постоянно го води по края на тази възможност и доближава до това, че ще изследва и разработва само вещите, които са разкрити на основа на техниката, измервайки всичко по неговата мяра.

Това е основният риск и същностна опасност да бъдат затворени всички други начини за разкриване на скритото т.е. лишаването на човека от свобода И така изчезва всяка възможност за постигане на истината, която не е нищо друго освен разкриване на скритото като такова, в което се състои събитие на изход от скритото. Но човекът се сбъдва само в събитието на истината. Точно в този момент опасността на техниката да редуцира това събитие до своята основа за постигане на истината събужда възприемане на опасността и желание за спасение. В това се разкрива и двусмислеността на техниката, която разкрива тайната на всяко разкриване на скритостта, на тайната на истината.

Първо, добивът като основа на техниката, свежда всичко към доставящото производство и така закрива събитието на изход от скритостта и с това подлага на риск самите корени на нашето отношение към същността на истината

Второ, техниката като начин за разкриване на потайността позволява на човека да присъства – дори и още неосъзнато , но в бъдещето това може да стане по-усещано в качеството си, изискващо за съхранение на съществуването на истината. Така се събуждат кълновете на спасителното.*****

Но в тази интенция все пак се откроява същественото и за Маркс, и за Хайдегер. Ослабянето върху техническото добиване на нещата, които налагат човекът постоянно да се включва във възпроизводство на това доставяне е тоталната несвобода на човека. Изходът от това е

проблематичен и за Маркс и за Хайдегер. Но и двамата все пак стигат до надежда за спасението.

- * К.Маркс и Ф.Енгелс Капитал , Т.1 с 306
- ** Хайдегер, М., Время картины мира. В: Современные концепции культурного кризиса на Западе. М., 1979, с. 224.
- *** Хайдегер, М., Вопрос о технике „Новая технократическая волна на Западе”, 1986. (превод на в В.Бибихин)с.49-56
- **** Пак там, с.51
- ***** Пак там с.64
- ***** Пак там, с.64-65